

„Nyelvújítás.“

Ilyen címet írt *Balogh Edgár* „Iratlan történelem“ címen megjelent könyve egyik fejezete elé.* E fejezet, mint a többi is, eredetileg újságcikként jelent meg, de a cikk kiemelendő a többiek közül, mert mutatja egy általánosan baloldalinak ismert újságíró véleményét a nyelvi kérdésekről. Külön értéke ennek az, hogy személyes tapasztalatait mondja el a nyelvtisztaság kérdésével kapcsolatban.

„Barátom nevetett, — írja, — amikor elmondottam neki gyötrelmes és mindmáig befejezetlen nyelvi átalakulásom három példáját. Néhány esztendővel ezelőtt még valahogyan így kezdtem meg érvelésemet: „Ami a dialektikus materialista történelemszemléletet illeti...“ Nos, aztán beláttam egyet-mást s idegen szó nélkül így fejeztem ki magam: „Az ellentett erők magasabb azonosodásainak fejlődési törvénye szerint...“ Ma végre ezt így is le merem írni: „Ha jól vált az eszem, akkor...“ S nem is mondtam ezzel sem többet, sem kevesebbet. Most már csak azért küszködöm magammal, hogy egyszerűen magát a tényt mutassam be. Nyelvszépészeti érvekkel sohasem szoktatott volna le senki sem az idegen szavak használatáról. Egy lévai gyűlésen váltig ragaszkodtam ahhoz, hogy az új csehszlovákiai magyar diákszövetség címébe ne „főiskolás“, hanem „akadémikus“ kerüljön. Jól emlékszem: azzal érveltem, hogy „akadémikus“ mennyivel átfogóbb értelmű és magyarabb hangzású, mint a magyar „főiskolás“... Nyelvünknek valóban megvan az a tulajdonsága, hogy az idegen szavakat hangzatosan be tudja magába illeszteni, s ezekhez a szavakhoz olyan sajátos magyar képeket köt, amelyek az eredeti nyelvben még nem is fűződtek hozzájuk. Ebből a felismerésből kiindulva, valamikor szinte kerestem az idegen szavakat, s azt állítottam, hogy ezek használata valóságos nyelvódítás. Később munkásoknak, gazdáknak, iparosoknak kellett írnom s el kellett kerülnöm minden idegen szót. Korántsem a nyelvszépészetre való tekintettel, hanem a közérthetőség kedvéért. Az olvasók tulajdonképpen sohasem emeltek kifogást az idegen szavak ellen, de mindegyiken fennakadtak s megkérdézték a magyar jelentést. Végül is könnyebbnek és egyszerűbbnek tetszett (felelősebb is volt!) a tiszta magyarság.“

Ha teljesen nem értünk is egyet az íróval abban, ahogyan a népiességet ő értelmezi, ha nyelvében több egyszerűséget és kevesebb erőszakoltságot szeretnénk látni, mégis be kell vallanunk, jó érzéssel olvastuk ezeket a sorokat, amelyek meggyőződéssel és meggyőző erővel tesznek tanúságot a magyar szókincs kifejező voltáról és az idegen szók szükségtelenségéről.

A nyelvművelés hírei.

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő Bizottsága 1938. október 26-i ülésén Pintér Jenő elnök bejelentette, hogy kiadásában megjelent a *Magyar nyelvvédő könyv* második kiadása. E kötetből egy hónap alatt mintegy ötfélezer kelt el. Az értékes és hasznos munkából még Amerikába is számos példány jutott. Ugyancsak az elnök jelentette be, hogy az iskolák nyelvőrző munkájának irányítása végett több értekezletet tartott a különféle iskolafajok igazgatóival és tanáraival. Az iskolák vezetőiben és taná-

* *Balogh Edgár: Iratlan történelem.* (Az) Erdélyi Enciklopédia kiadása. Kolozsvár, é. n. (1939) 44—47. l.

raiban nagyon megértő munkatársakra talált e mozgalom. Az elnök javaslatára *Kodály Zoltánnak a Nyelvművelő Bizottságba való taggá választása érdekében a Bizottság javaslatot tett az Akadémia I. osztályának*. Kodálynak bizottsági taggá választása hihetőleg a nyelvújítás körének újabb bővülését jelenti, hiszen éppen ő volt az, aki az Eötvös-Kollégium Baráti Szövetségének gyűlésén felhívta a figyelmet a magyar kiejtést fenyegető veszedelemre, utóbb pedig a rádióban is előadott a kiejtés romlásáról és védelmének szükségességéről.

A „Magyarosan“ folyóirat a múlt év áprilisában pályázatot hirdetett középiskolások számára a következő címmel: *Népies szavak, magyaros kifejezések, eredeti stílusfordulatok Gárdonyi Géza elbeszélő munkáiban*. Gárdonyi Géza helyett más írókat is választhattak a pályázók, pl. Kosztolányi Dezsőt, Móra Ferencet. A választott író legfontosabb elbeszélő kötetének feldolgozását kellett a pályázóknak elvégezniük úgy, hogy a teljességre törekvés helyett inkább a lelkiismeretességet és a vizsgálat komolyságát, alaposágát kellett mint főkövetelményt szemük előtt tartaniok. Nem irodalomtörténeti méltatást kellett adniok, hanem az íróra vonatkozó nyelvi megfigyeléseiket összefoglalva, minél bőségesebb nyelvi anyagot, szavakat, szólamokat és más stíluszajtságot kellett egybegyűjteniök. A pályázat korántsem volt olyan eredményes, mint a múlt évi (Vö. Erdélyi Múzeum, 1938. 181. l.); szeptember 10-ig mindössze 16 pályamunka érkezett be. Közülök 12 Gárdonyi Géza, 1 Kosztolányi Dezső, 3 Móra Ferenc nyelvére vonatkozik. A kitűzött pályadíjat *Hegedüs Zsolt*, a nagykállói állami főgimnázium VII. oszt. tanulója nyerte meg Móra Ferencről írt dolgozatával. A pályadíjnyertes dolgozat szerzője Móra kötetének alapos tanulmányozásáról tesz tanuságot. Gazdag anyaggyűjtése jó nyelvi megfigyelésre vall. Minden kötet nyelvéből külön gyűjtötte össze a népies szavakat, magyaros kifejezéseket és eredeti stílusfordulatokat. A második díj nyertese, *Vincze László*, budapesti állami főgimnáziumi VII. oszt. tanuló Kosztolányi Dezső nyelvééről írt. A két pályanyertes jutalma 40, illetőleg 20 pengő volt; ezen kívül a két jutalmazott és egy megdicsért pályázó, *Fodor Mártá*, pestszenterzsébeti leánygimn. VI. oszt. tanuló ajándékkul. kapta a „Magyarosan“ eddig megjelent két évfolyamának egy-egy teljes sorozatát. A dolgozatokat Pintér Jenő, a Nyelvművelő Bizottság elnöke, és Putnok Imre, a „Magyarosan“ felelős szerkesztője, bírálta meg.

A „Magyarosan“ múlt évi július-októberi (7–8.) és decemberi (9–10.) száma újabb pályázatot hirdet az ifjúság számára. A pályázat címe: *Észrevételek a Magyar Nyelvvédő Könyv második kiadásához*. A pályázóknak közölniök kell, hogy milyen hiányokat észleltek a Pintér Jenő, tankerületi főigazgató és az Akadémia Nyelvművelő Bizottságának elnöke, meg a munkatársai által összeállított nyelvvédő könyvben. Az érdemleges észrevételeket a Magyar Nyelvvédő Könyv harmadik kiadásában használják fel. Éppen ezért a pályázati utasítások értelmében a hozzászólásoknak nem szabad általános megjegyzésekben kimerülniök, hanem tárgyi bírálatot kell adniok, hiányzó, fontos idegen szavakra kell a figyelmet felhívniok, illetőleg idegen szavak újabb magyarítását kell megkísérelniök. Minthogy a nyelvvédő könyv ilyen tekintetben nem törekedhetik a teljességre, az utasítás megkívánja, hogy a megjegyzések írói is a kimaradt anyagból csak a leggyakoribb idegenszerűségekre legyenek tekintettel. A pályázaton az 1938. decemberében középfokú iskolában járó tanulók vehetnek részt.

Talán egy téren sincs a magyar nyelvújítás munkának olyan sikere, mint a sport terén, 1931-ben kezdte meg a „Nemzeti Sport“ című lap az ide-

gen sportkifejezések rendszeres és céltudatos gyomlálását. Azóta jobbnál-jobb sportszavak és műkifejezések születtek, meghódítva olyan tömegeket, amelyek egyébként talán nem törődnek a nyelvművelés ügyével. A sport szinte az örületig divatos ma. A „Nemzeti Sport” e hatás, e divatláz okos fölhasználásával mintegy példázza, hogy céltudatos munkával mit lehet elérni. E lap most újabb pályázatot hirdet a következő idegen szavakra:

Labdarugás: foul, hands, tribün, drop kick, oxford, fals, passz, rempli, rüsz, reváns.

Tennisz: Forehand, backhand, volley, out, lob.

Atlétika, úszás: staféta, sprint, rekord.

Sí: stemmelés, kantni, telemark, krisztánia.

Ökölvívás: bantamsúly, dopping.

Vívás: fless.

E szavakon kívül azonban bármilyen élő, a magyar sportnyelvben használt idegen szóra lehet beküldeni ajánlást. A legjobb három pályázat beküldője a Nemzeti Sport művészi ezüstveretét kapja jutalmul. A lap csak azokat a szavakat és kifejezéseket fogadja el és használja kizárólagosan, amelyekre az Akadémia Nyelvművelő Bizottságának „szakértő képviselője is ráütötte a maga hiteles bélyegét”.

A magyar rádió a múlt év május 9-étől kezdve nyelvhelyességi előadás-sorozatot kezdett. Ennek első előadását Cs. Szabó László tartotta meg. A rendszeres előadások sorozatában a legkiválóbb magyar írók és nyelvművelők vesznek részt. Kiemelkedően érdekesek Halász Gyula előadásai. Az előadók között szerepelt Kodály Zoltán is (l. előbb).

A „Magyarosan” állandóan ismerteti folyóiratunk nyelvművelő cikkeit és Egyesületünk ilyen kiadványait, sőt cikkeinket is újraközlésre méltatja. A pusztán nyelvműveléssel foglalkozó folyóirat és az „Erdélyi Múzeum” e szellemi kapcsolatának szorosabbá tétele a nyelvművelő munka szempontjából fontos volna.

A „Magyarosan”-ban Keményfy János Tamási Aronnak „Ragyog a csillag” című munkájáról írva, az író nyelvéről a következőket mondja: „Tamási nyelve, mint ismeretes, székely tájszólás. A nem székely, sőt nem is erdélyi olvasó bizonyára fennakad az ilyen kifejezéseken, mint: *süllög, buvákol, visszapókál, szokmány, lesírit, felduvaszt, merkedezik, heppedezik, cserge, kondorodik*, stb. Aki e szavakat nem érti, nemcsak furesálja őket, hanem bosszankodik is miattok. Bosszankodik azon, hogy az író nem magyarázza meg őket. Nem is értem, miért nem mellékelnek a székely írók könyveikhez függeléként egy pár lapra terjedő szómagyarázatot. A tájszavaknak tulajdonképeni jelentőségét az teszi, hogy koronként fölfrissítik és gazdagítják a köznyelvet. De hogy gazdagítsák, ha nem használhatjuk őket, mert nem tudjuk értelmüket? Bármily nagyigényű a székely író, nem kívánhatja tőlünk, hogy egyik kezében könyvét, a másikban tájszótárt tartunk. S hátha még a szótár sem segítene ki bennünket, hiszen az sem teljes!

Tamási Áron stílusa és előadása igen élvezetes, mert a lehető legtermészetesebb. Mondatai könnyedén peregnek, egy-két helyt kiütközö és zavaró hibáit a felszínes nyomdai javításnak tulajdoníthatjuk. Meg nem állhatom, hogy egy pár festői erejű mondatát — ha foszlányokban is — be ne mutassam: „... az ablakon vízcepppek futottak *figurázva* lefelé”; „a két szemem hideg, vad s *erdei villogású*”; „észrevétlenül és *bársonyos* elmulással elvesztettem az erőmet”; „az ember, aki *legszárnysabban* tud gondolkodni, talán csak az foghatja fel”; „a koresmából *faltörő* nótázás zúgott át hozzánk”. A társaság nyomott, zord hangulatának eltűnését így fejezi ki: „lámpa-

gyűjtás után mégis megereszkedett valamicskét a *belső időjárás*. „Öreg nagyapám felszólította apámat, hogy jöjjön s *eressze le a pálinkát*, hadd engesztelődjék egy kicsit.“ Aki oly pazarul ontja a szemléletes képeket, mint a szerző, az nemesak író: költő is. A költőnek azonban minden szavát érteni akarja az olvasó. S ha Csokonai nem volt rest „jegyzéseket“ írni a Dorottya-hoz, hogy egy-egy szavát megmagyarázza, ne „restelje“ ezt Tamási Áron sem.“

Más népek nyelvnevelése köréből.

Az elmúlt évben a kolozsvári román nyelvészeti intézet (Muzeul Limbii Române) kezdeményezésére a közoktatásügyi minisztériumban értekezletet tartottak a román nyelvnevelés ügyében. Az értekezlet azokat a jelenségeket vizsgálta meg, amelyeket a román nyelv egészséges fejlődése szempontjából veszedelmesnek tartanak. Különösen hangsúlyozási és szótani kérdésekben találták az értekezlet résztvevői fenyegetőnek bizonyos idegenszerűségek terjedését. A kolozsvári román nyelvészeti intézet rendszeres heti ülésein az előadók állandóan szóvá teszik a legfeltűnőbb jelenségeket, közvetlen hangú vitát rögtönöznek e kérdésekben és a lehetőség szerint felhívják e viták eredményére a figyelmet. Az intézet tagjai különösen fontosnak tartják erre vonatkozó megjegyzéseiket a középiskolai oktató-személyzettel megismertetni. Ennek érdekében ez évben, a húsvéti szünetben megrendezik Kolozsvárt a román nyelv hetét. Ez alkalommal hat napon át a legkiválóbb román nyelvészek és irodalomtörténészek (Pușcariu, Drăganu, Popovici, Procopovici, Pașca, Juglea, Breazu stb.) ismertetik a román nyelv rendszerét, sajátosságait és éleztik fel a hallgatókban a nyelv öntudatos használatának vágyát. Az érdekes tanfolyam a közoktatásügyi minisztérium pártfogásával a kolozsvári román nyelvészeti intézet rendezésében folyik le. A tanfolyam valószínűleg a tanítási idő két napját is magába foglalja; ez időre azonban a közoktatásügyi minisztérium a résztvenni óhajtó tanárokat szabadságolja.

A Csehországban egyre erősödő nemzeti mozgalom egyik jelensége volt Prága városának az a rendelete, amely szerint záros határidőn belül el kellett tüntetni az utcákról minden idegennyelvű cégfelírást. Tilosnak jelentették ki a *restaurant, bar, dancig, coiffeur, friseur, bonbon, confiserie, kino, delicatesse* stb. szavaknak a cégtáblákon való alkalmazását.

Az olasz királyi akadémia a közoktatásügyi minisztérium felszólítására az irodalmi szakosztályban külön tanácsadó szervet létesített. Ennek neve: „*Tanácsadó Központ (Centro Consultivo) az olasz nyelv szellemének (italianitá) tanulmányozására és védelmére.*“ E tanácsadó szerv létesítésére vonatkozó hivatalos akadémiai közlemény többek között a következő megszívlelendő gondolatokat tartalmazza: „A nemzet nyelve nemesak a költők és írók nyelve, hanem egyúttal nyelve a művelt társadalom összeségének, a népnek, az állami testületeknek, a haderőnek, a nagyiparnak, a kereskedelmi vállalatoknak stb. Szükség van arra, hogy az a különböző műszókincs, mely mind e tevékenységek fejlődésével együtt jár, támogatásban részesüljön, előmozdítottassék, fékeztessek, szóval őrizet alatt legyen a történeti, nemzeti követelmények dolgában. Ennélfogva bizonyára hasznos olyan szervet alkotni, mely az elfogadandó műszókincs ügyében történeti és technikai tanácsokkal szolgáljon, hibákat javítson, szemmel tartva ugyan a tudomány parancsait, de mégis távol minden pedantériától.“ A közlemény ezután kifejti, hogy